

De schietbaan bij de Barrier

Als je vanaf de Oude Helmondseweg afslaat naar het gebouwencomplex van de stichting ORO tref je aan je linkerhand de restanten aan van een merkwaardig kunstwerk, namelijk een oude schietbaan. Vele jaren is dit bouwwerk verwaarloosd maar gelukkig nog wel in zijn vormen als zodanig, zij het met wat moeite, herkenbaar. We willen hier de interessante geschiedenis van deze baan belichten en hopen daarmee tevens een pleidooi te houden om ten minste de nog bewaard gebleven contouren te conserveren en door te geven aan het nageslacht. Waar Deurne zich op kunstzinnig gebied focust op het interbellum (1918-1940) zou het de gemeenschap en de gemeente ook sieren als zij de bewaard gebleven bouwkundige werken van dit tijdperk zouden koesteren.

Schietvereniging Wilhelmina

Voor de geschiedenis van deze schietbaan gaan we terug naar het jaar 1899 toen op 28 april een aantal Deurnenaren besloot tot het oprichten van een schietvereniging. Een naam was snel gevonden, de vereniging zou vernoemd worden naar koningin Wilhelmina die het jaar daarvoor in de Nieuwe Kerk in Amsterdam plechtig was ingehuldigd. Natuurlijk moest er een schietbaan komen en voor de aanleg werd een terrein gekozen dat eigendom was van het kerkbestuur en dat naast het gemeentebos lag, vlak bij café de Barrier aan de Helmondseweg.

De Barrier

Deze café had haar naam te danken aan het feit dat vanaf 1867 ene Andries Hurkmans er tol mocht heffen op de pas geopende nieuwe kunstweg Deurne-Helmond. De weg was ter plekke met een tolboom afgesloten en na betaling van de tolpenningen, en liefst ook nog van wat drinkgeld in de herberg van Hurkmans, kon de reiziger zijn weg vervolgen. De tolheffing heeft overigens maar enkele jaren bestaan, de cafénaam daarentegen is meer dan een eeuw gebleven. In de volksmond ging het café de Briejer of 't Brierke heten, in officiële stukken treffen we ook wel de deftige naam de Barrière aan.

Schietvereniging Wilhelmina, onder voorzitterschap van Willemke Goossens (Willemke de Post), hield ook oefeningen in één van de lokalen van de openbare lagere school aan wat toen nog de Schoolstraat was en later de Martinetstraat ging heten.

De gemeente verleende in oktober 1900 vlot een Hinderwetvergunning, waarbij bepaald werd dat de kogelvangers een hoogte moest hebben van 3 ½ meter met een dikte op de kruin van minstens een halve meter. De schietbaan moest aan weerszijden afgerasterd zijn met twee draden op resp. 50 cm en ongeveer 1.30 m hoogte. Aan de zuidkant, dus de zijde van de Helmondseweg, moest parallel aan de baan over een lengte van 15 m een aarden wal van ongeveer anderhalve meter hoogte en een gemiddelde breedte van 'n halve meter worden opgeworpen. Tijdens het schieten moest op elke kogelvanger, alsmede op het perceel, ongeveer 20 m ten noorden van de duiker in de grindweg tussen de Barrière en de Rakt eene rode noodvlag worden geplaatst. Over de lengte van de baan wordt in de hinderwetvergunning niet gerept maar uit een brief uit 1902 van de burgemeester aan de commissaris van de koningin blijkt dat op de door de leden van de schietvereniging zélf

aangelegde baan vanaf verschillende afstanden kon worden geschoten, maximaal over 400 meter.

Erg gelukkig was de keuze van het terrein vlak naast de "drukke verkeersader" Deurne-Helmond natuurlijk niet. Al in 1902 besepte men dat het beter was om elders een veiliger schietbaan aan te leggen. Voorzitter Willem Goossens Pzn. vroeg daartoe bij de gemeente een subsidie aan van 150 gulden maar waarschijnlijk bleef het, door het achterwege blijven van de subsidiegelden, bij plannenmakerij. Waarschijnlijk was deze schietvereniging geen lang leven beschoren. In een krantenbericht van oktober 1903 werd nog gemeld dat A. Nooijen bij de jaarlijkse wedstrijden de eerste prijs had gehaald en daarna bleef het stil.

Rustende Schutterij

De zogenaamde Rustende Schutterij werd gevormd door afgezwaaide dienstplichtigen die nog geen 35 jaar oud waren. Ze werden alleen in tijd van oorlog, zoals bijvoorbeeld in 1830 in verband met de Belgische Opstand, opgeroepen voor actieve dienst. Wel oefenden de rustende schutters op kosten van de gemeente in vreedetijd met het geweer en zij gebruikten daarvoor begin vorige eeuw de Barriërsche schietbaan. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was hier de 3e Compagnie Wielrijders gemobiliseerd en ingekwartierd; ook zij oefenden regelmatig op deze schietbaan. Beide partijen voelden zich niet of nauwelijks geroepen tot onderhoud van de baan zodat deze steeds meer gebreken ging vertonen en al lang niet meer voldeed aan de veiligheidseisen.

Burgerwacht

Weliswaar was Nederland buiten de Eerste Wereldoorlog gebleven maar er braken tijdens en kort na het einde van die oorlog ook in ons land onlusten uit. Als reactie daarop werden in veel plaatsen zogenaamde burgerwachten opgericht, die in onze omgeving erg populair waren. Het waren zelfstandige verenigingen maar ze konden in tijd van nood door de burgemeester worden ingezet als verlengstuk van de politie bij de ordehandhaving. Fascisten en linkse revolutionairen werden uitgesloten van het lidmaatschap. De burgemeester speelde een belangrijke rol bij het reilen en zeilen van deze vereniging.

Wanneer de Deurnese burgerwacht precies is opgericht hebben we niet kunnen achterhalen, waarschijnlijk in de woelige novemberdagen van 1918 toen Troelstra een mislukte poging deed om de revolutie in Nederland op gang te brengen. In de Deurnese archieven treffen we een begroting aan die Jacq. Coopmans maakte voor een grondige opknappbeurt mét de nodige veiligheidsmaatregelen van de schietbaan, die bij de Deurnese bevolking beter bekend was als de Schietberg. Deze begroting is gedateerd mei 1918. Het zou de burgerwacht maar liefst 1702,46 gulden kosten om de baan weer helemaal geschikt te maken. De eerste voorzitter van de Burgerwacht was bakker J.H. Wouters uit de Kerkstraat en het secretariaat was in handen van P. Goorts.

In de raadsvergadering van 14 februari 1919 kondigde de burgemeester aan dat er een plaatselijke burgerwacht was opgericht en kwam in de gemeenteraad de vraag aan de orde hoe de leden van de opgerichte Burgerwacht herkenbaar moesten zijn. De burgerwachters zelf zouden het liefst een uniforme pet hebben maar de gemeenteraad oordeelde het beter, en

vooral goedkoper, om de leden een armband te geven. Er werd aan de vereniging een subsidie van 300 gulden beschikbaar gesteld.

Wat betreft de veiligheidseisen waaraan de te vernieuwen baan moest voldoen was het de burgemeester niet duidelijk waar hij richtlijnen kon krijgen. Hij schreef hierover in 1919 een brief aan de garnizoenscommandant te Venlo maar deze verwees hem door naar kapitein Froeling in Maastricht. Omdat in die tijd overal de Burgerwachten, en daarmee ook de schietbanen, als paddenstoelen uit de grond schoten werd de centrale regie gelegd bij de directeur van de Normaal Schietschool in Den Haag. Ook kwam er een inspecteur die zich speciaal bezighield met de Burgerwachten.

In 1921 telde de gemeente Deurne en Liessel 368 leden van de Vrijwillige Burgerwacht, als volgt verdeeld over de verschillende kerkdorpen:

	Aantal
Deurne	255
Liessel	53
Neerkant	30
Helenaveen	30
totaal	368

Deze leden hadden allen een geweer en het is dan ook te begrijpen dat de behoefte aan een oefenplek, vooral begin jaren '20, groot was. In de loop van de tijd verminderde het aantal leden. In augustus 1939 moest de burgerwacht in verband met de mobilisatie al haar wapen en munitie inleveren. Later zouden ze een beperkte hoeveelheid terugkrijgen om daarmee te kunnen blijven oefenen. Per 1 december 1939 waren er nog 135 actieve leden. In de zomer van 1940 werden alle burgerwachten op bevel van de Duitsers opgeheven.

Landstorm en Vrijwillige Landstorm

Er verschenen vrij snel na het uitbreken van de eerste Wereldoorlog, waarin Nederland neutraal en dus buiten de gevechtshandelingen wist te blijven, veel vrijwilligers die zich die zich wilden inzetten voor de verdediging van het vaderland. Dit leidde tot de oprichting van diverse Landstorm-korpsen. De Deurnese vrijwilligers vielen onder het in 1915 opgerichte Vrijwillige Landstormkorps "de Meijerij". Deze groepering werd met name in de woelige novemberdagen van 1918 van harte gesteund door regering en legerleiding omdat onder het dienstplichtigenleger in die dagen grote ontevredenheid en onrust heerste en dus moeilijk kon worden ingezet bij ordehandhaving. Deze Landstorm heeft overigens niks te maken met de in 1943 door de Duitsers opgerichte Landwacht Nederland die later werd hernoemd tot Landstorm Nederland. Ook de Deurnese afdeling van de Bijzondere Vrijwillige Landstorm oefende op de Schietberg. De Vlierdense afdeling oefende in november 1918 op de Helmondse schietbaan.

In 1921 telde de Vrijwillige Landstorm in Deurne 98, in Liessel 88, in Neerkant 55 en in Helenaveen 24 leden, dus in totaal binnen de gemeente Deurne en Liessel 265 leden. Zij maakten toen regelmatig gebruik van de schietbaan. In Vlierden waren 22 mannen lid van de Landstorm.

In de loop van de jaren '20 werd er een regeling van kracht waarbij dienstplichtigen, die voordat ze in dienst traden hun schietbrevet gehaald hadden, korting op hun dienstitijd konden krijgen. De organisatie daarvan was in handen gelegd van het zogenaamde Vooroefeninginstituut. Dit instituut werd aangestuurd door de commandant van het Landstormverband "Eindhoven II" te Helmond, meestal kortweg aangeduid als de Landstorm. Dit had ook extra toeloop naar de schietbaan tot gevolg. We zien dan ook dat deze instantie vanaf 1927 haar bijdrage leverde in de onderhoudskosten van de Barriëse baan.

In 1927 deed de Landstormafdeling Deurne, bij monde van secretaris J. van den Heuvel, een poging om de schietbaan over te nemen van de gemeente en Burgerwacht. Men vond dat het onderhoud aan de baan veel te wensen overliet en wilde dat in eigen hand nemen. De Burgerwacht zou dan toch gewoon gratis gebruik kunnen blijven maken van de baan. B en W besloten om de baan voortaan voor 10 gulden per jaar te verhuren aan de Landstorm waarbij zij wel de verplichting hadden die te onderhouden en de Burgerwacht gelegenheid tot oefenen te geven..

Schietbanen in Vlierden, Neerkant en Helenaveen

Vrij snel na Deurne werd ook in Vlierden, toen nog een zelfstandige gemeente, een eigen Burgerwacht opgericht. En met vereende krachten werd in 1921 op de Baarschotse Heide een schietbaan aangelegd . Maar de Liesselnaren, Neerkanter en Helenavener bleven aangewezen op de Deurnese Schietberg. Niet alleen was de afstand voor deze buitendorpen groot, ook het drukke gebruik van de baan was hinderlijk. Daarom richtte in 1921 ook de Neerkantse Burgerwacht en Vrijwillige Landstorm een verzoek tot het gemeentebestuur om over een eigen schietbaan te mogen beschikken. De plaatselijk commandant van beide organisaties Engelbert Cunnen had daarbij ook al een eigen terrein in gedachte, namelijk de zogenaamde Moosdijsche Berg. Zowel in Neerkant nabij de Kleine Heittrak op Astens grondgebied als in Helenaveen bij het Zinkske verschenen spoedig daarna ook schietbanen. In tegenstelling tot de Barriëse baan waren dit open schietbanen zonder poorten. De gemeente droeg de kosten maar de leden van de Burgerwacht moesten wel gratis het grondwerk verrichten.

Er gingen in 1921 in Deurne ook stemmen op om een dubbele schietbaan bij de Barrië aan te leggen maar daar werd door de landelijke inspectie een stokje voorgestoken. Men vond dat bij een goede regeling een enkele baan voldoende schietmogelijkheid gaf.

Ongeluk

Het is niet duidelijk of het aan de gebrekkige toestand van de baan lag of aan menselijke tekortkomingen maar in 1920 deel zich een schietongeval op de schietbaan voor waarvan de veenarbeider en Burgerwachtlid Johannes van der Wallen het slachtoffer was. Hij kon tengevolge daarvan 34 dagen niet werken, waardoor het gezin met zes kleine kinderen zonder kostwinner zat. Bovendien moest aan dokter Wiegersma een rekening van 17,50 gulden betaald worden. Uiteindelijk kreeg Van der Wallen van het ministerie van Binnenlandse Zaken 25 gulden wegens loonderving en de dokterskosten vergoed.

Het ongeluk heeft er mogelijk toe bijgedragen dat werd besloten om de schietbaan te gaan inrichten volgens de geldende eisen en in maart 1921 werden naar aanleiding van de ingediende plannen van de commandant van de Normaal Schietschool uitgebreide richtlijnen

ontvangen. De inspectie keurde de Deurnese baan ook prompt af en in afwachting van de verbeteringen weken de Deurnese schutters tijdelijk uit naar Vlierdense baan op de Baarschotse Heide.

Waar komt de schietbaan?

Toen in 1921 duidelijk werd dat er grote onkosten gemaakt moesten worden om de schietbaan aan te passen aan de veiligheidseisen gingen er in Deurne ook stemmen op om uit te kijken naar een heel nieuwe locatie. Velen voelden voor het Zandbos, want daar bevond zich immers al een flinke berg die als kogelvanger dienst kon doen. Bovendien zou de aanleg daar veel goedkoper zijn omdat er dan geen schietpoorten nodig waren. Ook de inspectie had het Zandbos aangewezen als de meest geschikte plek. Maar er kwam verzet vanuit de Deurnese bevolking. En ook vanuit de gemeenteraad kwam felle weerstand, waarbij Hendrik Ouwering het voortouw nam. Het jaar daarvoor was juist door de Heidemij een plan uitgevoerd om van het Zandbos een aantrekkelijk recreatiegebied te maken, dat door Staatsbosbeheer was uitgevoerd en de gemeente veel geld had gekost. Ouwering beweerde dan ook dat er in heel Nederland geen plaats te vinden zou zijn waar men uitgerekend het fraaiste stukje natuurschoon opofferde om er een schietbaan aan te leggen. Er werd geopperd om halverwege Liessel een nieuwe baan aan te leggen, maar ondertussen had Liessel zijn zinnen gezet op een eigen baan en wilde aan dat plan dus ook niet meewerken. Einde van het liedje was dat de gemeente diep in de buidel moest tasten en de Barrierse schietberg werd vernieuwd.

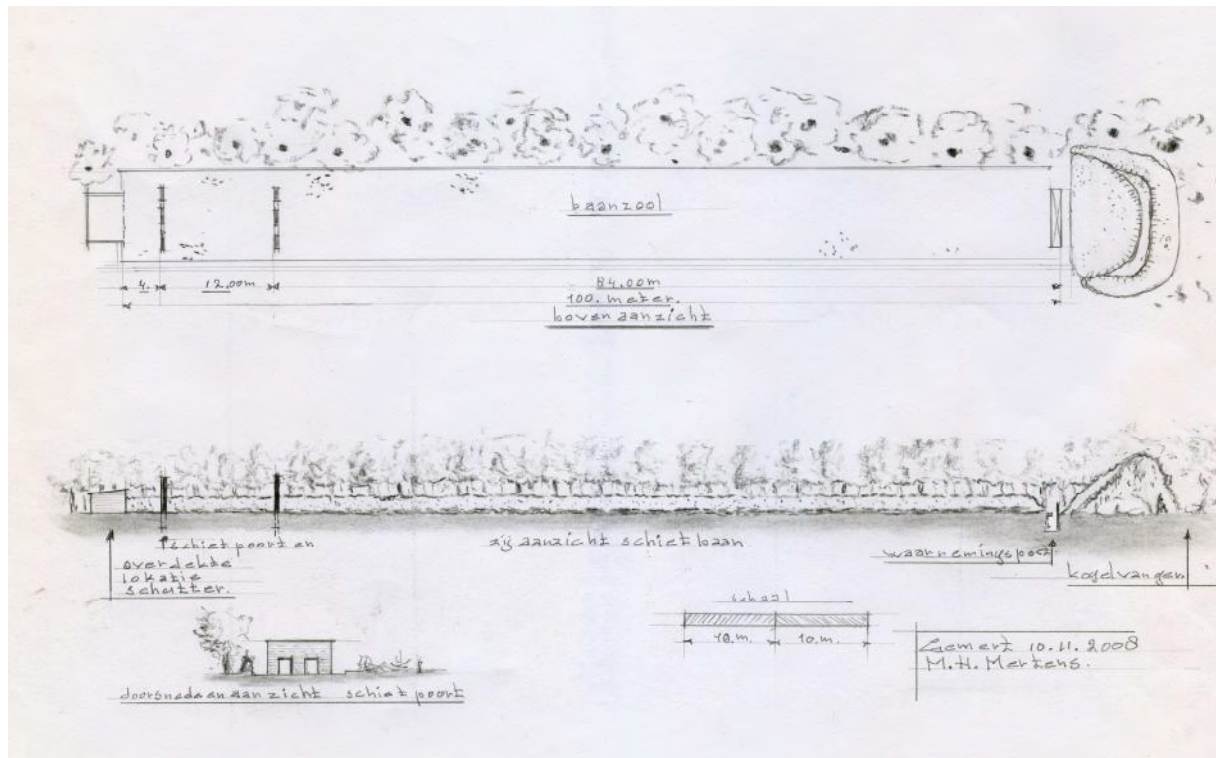
Inrichting schietbaan

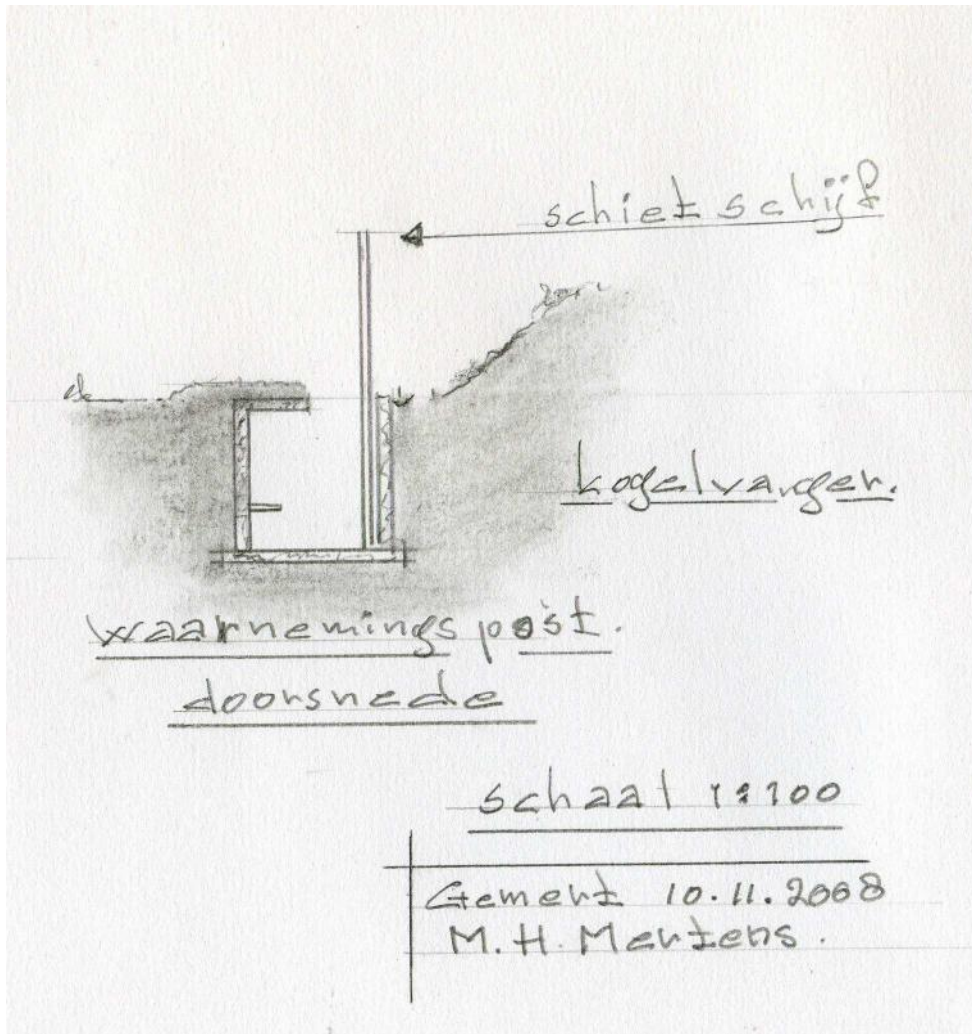
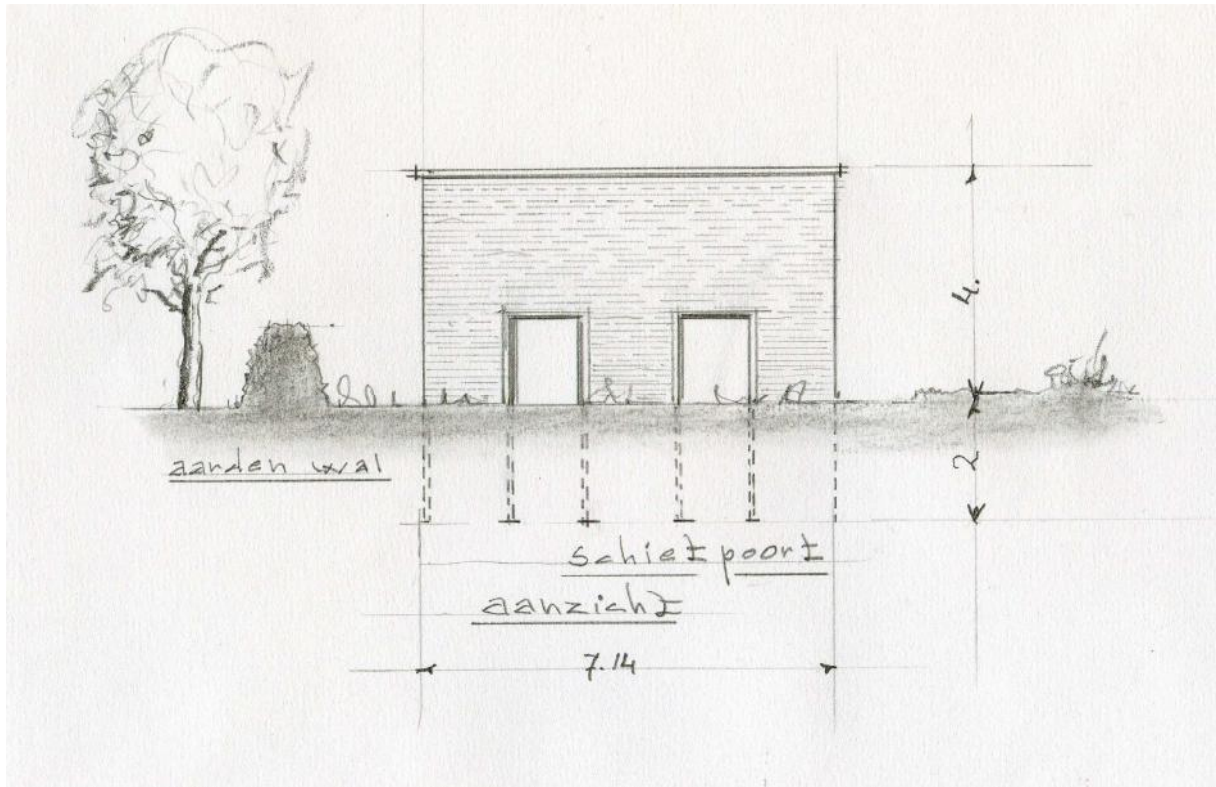
Voordat met de werkzaamheden werd begonnen wilde men eerst een kijkje gaan nemen bij een andere poortschietbaan. In juli 1922 bracht een Deurnese delegatie van gemeente en Burgerwacht een bezoek aan de poortschietbaan van Mill, vlak bij het kruispunt Mill-Wanroij en Haps-Volkel.

De vernieuwde schietbaan aan de Barrier was, in tegenstelling tot die op de Baarschotsche Heide, Helenaveen en Neerkant, voorzien van schietpoorten. Deze schietpoorten verhoogden de veiligheid in de omgeving van de baan aanzienlijk en waren met het oog op de nabijgelegen weg en spoorweg Helmond-Deurne ook verplicht.

Er werd geschoten vanuit een aan drie zijden gesloten houten barak met een schuin naar achter aflopend dak. Het punt waarvandaan geschoten moest worden was aangegeven met een kort paaltje, het zogenaamde piket. De aanslaghoogte moest altijd tenminste 1,40 meter boven het piket zijn. Als er knielend of liggend geschoten moest worden dan kon de schutter gebruik maken van een in hoogte verstelbare houten schavot of schietbrits. Daarin was precies boven het piket een gat gemaakt zodat de schutter met zijn rechteroog boven het gat en het piket kon richten. Op 4 en op 16 meter van het piket stonden in de baan twee houten poorten, grote schavotten waarin een vierkant schietgat was uitgespaard, die er voor moesten zorgen dat eventuele afzwaaiers werden opgevangen. De eerste schietpoort was dubbelwandig en tot aan de bovenkant gevuld met grint. Bij de aanleg probeerde men toestemming te krijgen om turfmolm in plaats van grint te gebruiken maar de inspecteur weigerde zijn toestemming omdat hij bang was dat de kogel door nat geworden turfmolm zou kunnen heendringen. Op de eerste poort stonden aan de zijde van den schutter de volgende teksten geschilderd: "Rechter oog schutter steeds boven nulpunt" en "Aanslaghoogte steeds minstens 1,40 m boven het

piket". Eerstgenoemde tekst bleek bij een controle in 1929 te ontbreken. Halverwege de baan was dwars door de baan een grintkast aangebracht. De baan zelf was 4 meter breed en er mochten zich geen boomstronken, grint, stenen of andere oneffenheden op bevinden. De schietschijf kon via een draaiinrichting met contragewicht omlaag worden gelaten zodat de waarnemer vanuit zijn post in de kelder (zie figuur) de score kon noteren en eventueel de schijf vervangen.

Financiering

Aan veel van de genoemde eisen bleek in 1921 nog niet te zijn voldaan, maar er kon door de Burgerwacht, de belangrijkste gebruiker der baan op dat moment, bij het departement van Oorlog subsidie worden aangevraagd om alles in orde te brengen. Ook de gemeentekas was op dat moment nog voldoende gespekt om een forse bijdrage te leveren.

Bij de opening van de vernieuwde baan op 15 april 1923 stortten burgemeester Van Beek en pastoor Roes samen 10 gulden in de toen nog redelijk gevulde kas van de burgerwacht. Anders was dat een jaar later toen de subsidiekraan bij de landelijke overheid vrijwel volledig werd dichtgedraaid en ook bij de gemeente moest men, met de kelderende turf- en turfmolmprijzen, op de kleintjes gaan letten. Maar Deurne was op dat moment nog een overwegend agrarische gemeenschap en het merendeel van de Burgerwachters was boer of boerenzoon en daarom besloot het bestuur om de hand op te houden bij de Boerenbond. De noodkreet had succes, de penningmeester J.J.H. van Griensven mocht een paar maanden later 40 gulden en het volgend jaar nog eens 25 gulden ontvangen van de Boerenbond.

Belastingambtenaren en politieagenten

Enkele keren per jaar moesten de ambtenaren van de belastingdienst die met opsporing belast waren en een wapen mochten dragen ambtshalve schietoefeningen. De ambtenaren van Helmond en omgeving oefenden steeds op een Helmondse baan, maar toe die in 1938 werd afgekeurd zocht men zijn toevlucht bij de Barrier in Deurne. De baan werd voor 5 gulden per keer van de gemeente afgehuurd. Er werd door deze instantie tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog op deze baan geoefend.

Ook de plaatselijke politie oefende hier regelmatig, tenminste vanaf 1927. Zelfs na de oorlog had zij de baan nog enkele jaren in gebruik. Begin jaren '50 raakte de baan in verval en zijn de aanwezige kunstwerken gesloopt. Wat nog rest zijn de restanten van de zandwal links van de baan, de kogelvanger en de waarnemingskelder.

Wateroverlast

Voordat er een baan werd aangelegd moest het grondwaterpeil worden vastgesteld. Als dat te hoog was zou de waarnemingspost onder water kunnen lopen. Blijkbaar leverde dat bij de aanleg van de Barrierse baan geen problemen. Toch kwam er in 1927, een jaar dat hoort tot de top-tien van de natste zomers van vorige eeuw, water in de kelder. Het betekende dat de schutter na elk schot heen en weer over de baan moest lopen en dus 200 meter moest afleggen om zijn schietresultaat te beoordelen. Bij meting bleek er 25 cm water in de kelder te staan. De commandant van de Landstorm diende hierover een klacht in bij de gemeente. Het antwoord van de technisch ambtenaar was even eenvoudig als ontnuchterend: Laat de schutters voor elke oefening de kelder leegschepen. Hij meldde er nog net niet bij dat de loopoefeningen ook goed voor de conditie waren.

Uiteindelijk zou toch gekozen worden voor een wat definitievere oplossing van het probleem. Daarvoor werd een bedrag uitgetrokken van 450 gulden dat voor ieder een derde deel gedragen werd door de gemeente Deurne, de Vrijwillige Landstorm en de Landstorm.

Kwatta en sigaretten

Dat het nabij gelegen café de Barrier zijn voordeel deed met de toeloop van Landstormers, Burgerwachten, toeschouwers en wellicht ook belastingambtenaren en politieagenten hoeft geen betoog. Niet alleen vond men het café om er na afloop onder het genot van een glaasje geestrijk vocht even bij te praten, ook kon men er ook terecht voor een stuk chocola (kwatta) of rookwaren. Maar er waren kapers op de kust die wilden meeprofiteren van de klandizie ter plekke. De vrouw van Nölleke Sep (Arnoldus Manders), een snoepwinkelier uit de Molenstraat, verscheen er tijdens de oefeningen om vanuit haar bakfiets rookartikelen of snoepgoed aan de man te brengen, dit uiteraard tot grote ergernis van de familie Van der Vrande van 't Brierke.

Na de oorlog hebben de schoolkinderen op en rond de schietbaan nog jarenlang de kogels gezocht en verzameld. Ze deden die in een blikje en als dan thuis op maandagochtend de was gestookt moest worden werd dat blikje verhit in het vuur waardoor de loden kern smolt en tot dikke loodklompen vergoten kon worden. Die werden dan later weer verkocht aan rondtrekkende woonwagenbewoners.

Bij de samenstelling van dit artikel is gebruik gemaakt van de gegevens van Docu-Data-Deurne, waarvan de chronologisch gerangschikte gegevens met primaire bronvermelding raadpleegbaar zijn op internet onder <http://www.docudeurne.eu> Tevens heb ik dankbaar gebruik gemaakt van enkele jeugdherinneringen die ik van Martien Mertens uit Gemert mocht ontvangen. Vooral dank ik Peter van de Westerlo die me voor het eerst attendeerde op het bijzondere belang van de nog aanwezige relictten van deze vroegere schietbaan en door wiens enthousiasme ik werd aangespoord tot nader onderzoek.

Pieter Koolen